

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/66-2>
УДК 336.7:368

Македон В. В.

доктор економічних наук,
професор кафедри міжнародної економіки і світових фінансів,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Михайленко О. Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Makedon Vyacheslav

Doctor of Economics Sciences,
Professor of International Economics and World Finance Department,
Oles Honchar Dnipro National University

Mykhailenko Olha

Candidate of Economics Sciences,
Assistant Professor of International Economics and World Finance Department,
Oles Honchar Dnipro National University

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МІЖНАРОДНОГО СТРАХОВОГО РИНКУ НА ЗАСАДАХ ПОРІВНЯЛЬНИХ ДЕТЕРМІНАНТ

ENSURING THE COMPETITIVENESS OF THE INTERNATIONAL INSURANCE MARKET ON THE BASIS OF COMPARATIVE DETERMINANTS

В результаті проведеного дослідження продемонстровано актуальність заявленої теми, яка підтвердила як теоретичні, так і практичні роботи, що залишаються на порядку денному міжнародного страхового співтовариства. Використано теорію та практику «ромба конкурентоспроможності» Майкла Портера з метою визначення основних детермінант та вбудованих у них показників, що впливають на розвиток та функціонування національного страхового сектора, на основі чого через призму методичних аспектів міжнародної конкурентоспроможності визначається місце національного страхового ринку у світовому господарстві. За підсумками кореляційного аналізу обраних компонентів робиться висновок про ефективність звернення до досвіду країн Центрально-Східної Європи та до Китаю, тому що їх страхові ринки знаходяться на максимально наближеній відстані та беруть активну участь у процесі впровадження міжнародних стандартів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, міжнародний страховий ринок, страховий сектор, детермінанти ринку, фінансова стійкість, рангова кореляція.

As a result of the conducted research, the relevance of the declared topic was demonstrated, which confirmed both theoretical and practical works that remain on the agenda of the international insurance community. In connection with the fact that the achievement of the set goal is based on a careful study of international experience, the activities of individual national insurance markets, their infrastructure and participants, clarification of concepts and the development of development directions, the author uses a comprehensive approach that takes into account the manifestations of globalization in financial markets, as well as specific features of the development of national insurance markets. The theory and practice of Michael Porter's "diamond of competitiveness" was used in order to determine the main determinants and indicators embedded in them that affect the development and functioning of the national insurance sector; based on which, through the prism of methodological aspects of international competitiveness, the place of the national insurance market in the world economy is determined. Based on the results of the correlation analysis of the selected components, a conclusion is made about the effectiveness of applying to the

experience of the countries of Central and Eastern Europe and to China, because their insurance markets are at the closest possible distance and actively participate in the process of implementing international standards. According to the results of the analysis of the insurance market of Central-Eastern Europe, it is concluded that the lack of a ready-made material and technical base requires the expansion of the preparatory stage and sets the task of accumulating capital in the industry, improving the qualifications of personnel, as well as attracting external experts. The most successfully set tasks were solved in the insurance market of China, whose experience is worthy of implementation in the strategy of managing the solvency of insurance companies. The expediency of using a differentiated approach (principle of proportionality) regarding the level of requirements, as well as recognition of the need for parallel work on quantitative and qualitative components through the institution of the regulator, is substantiated.

Keywords: competitiveness, international insurance market, insurance sector, market determinants, financial stability, rank correlation.

Постановка проблеми. Формування надійного та стійкого міжнародного страхового ринку, що відповідає вимогам якості надання послуг, їх доступності та прозорості, має лежати в основі будь-якої стабільної та ефективної міжнародної економічної системи як умова забезпечення безперервності процесу відтворення, гарантії прав та обов'язків громадян, а також захисту стратегічних інтересів держави. Для світового страхового господарства робота з удосконалення парадигми регулювання знаходить свій відбиток у зміні вимог до капіталу, якості управління та нагляду. Для забезпечення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості галузі як на внутрішньому ринку, так і на міжнародній арені регулюючі органи займаються впровадженням та адаптацією міжнародних стандартів, побудованих на принципово новій системі регулятивних відносин. Ця концепція поєднує у собі сукупність кількісних і якісних інструментів управління, націлених вдосконалення оцінки платоспроможності та підвищення стійкості фінансових інститутів [1, с. 103].

У процесі прийняття рішення щодо розробки певних підходів важливо перевірити адекватність і можливість впровадження аналогічних стандартів з урахуванням особливостей та рівня розвитку ринків, що розвиваються. Традиційно страхові ринки різних країн заведено порівнювати за низкою показників, які відповідають за темпи приросту збору премій, щільність та рівень проникнення страхування, а також кредитні рейтинги [2]. Окремо взяті показники, на думку авторів, викликають менший інтерес для вузькоспрямованого порівняння ринків, у зв'язку з чим є пропозиція розробки інтегральної оцінки, яку можна розглянути через призму конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підвищення ефективності управління вбудовуються у стратегію підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності будь-якого сектора незалежно від рівня розвитку. Це визначає актуальність теми та увагу до проблеми як з боку зарубіжних, так

і вітчизняних вчених та дослідників. Науково-прикладні висновки, що поєднують тенденції світового страхового господарства та досвід діяльності в міжнародних стандартах або в русі до них, міститься в роботах зарубіжних дослідників, таких як: Бонецький О., Горіславець П., Заволока Ю., Єфременко А., Желізняк Р., Клапків Ю., Лактіонова О., Македон В., Мандра Н., Метеленко Н., Петришин Н., Подра О., Шапенко Л.

Мета статті. На засадах використання теоретичних і практичних положень «ромбу конкурентоспроможності» М. Портера провести систематизацію основних компонентів та детермінант, що визначають рівень розвитку міжнародного страхового ринку. Застосувати отриману інформацію для цілей порівняльного аналізу страхових секторів різних країн та регіонів для виявлення найближчих за рівнем взаємного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний страховий сектор включає велику кількість суб'єктів, об'єктів, елементів інфраструктури, що забезпечують здійснення суб'єктно об'єктних взаємозв'язків і формують базу для розвитку потенціалу галузі. Сукупність елементів, і навіть існуючий ресурс розвитку визначають, можна назвати досліджуваною об'єкт конкурентоспроможним. Ця взаємозалежність понять визначає потенційне використання теорії міжнародної конкурентоспроможності як у широкому значенні для підтримки національного сектора та визначення факторів його інвестиційної привабливості або, навпаки, шляхів його розвитку, так і у вузькому сенсі для виконання одного із завдань дослідження, що полягає у пошуку зарубіжних страхових ринків, що знаходяться їх приблизно на одному рівні розвитку [3, с. 102]. На думку авторів, найбільш підходящим інструментом цієї мети є ромб конкурентоспроможності М. Портера.

Теорія М. Портера дає нове пояснення конкурентних переваг, засноване на припущенні, що фірма досягає успіху при сприятливому поєднанні чотирьох детермінант (ромб визначальних факторів) конкретного сектора виробництва (рис. 1).

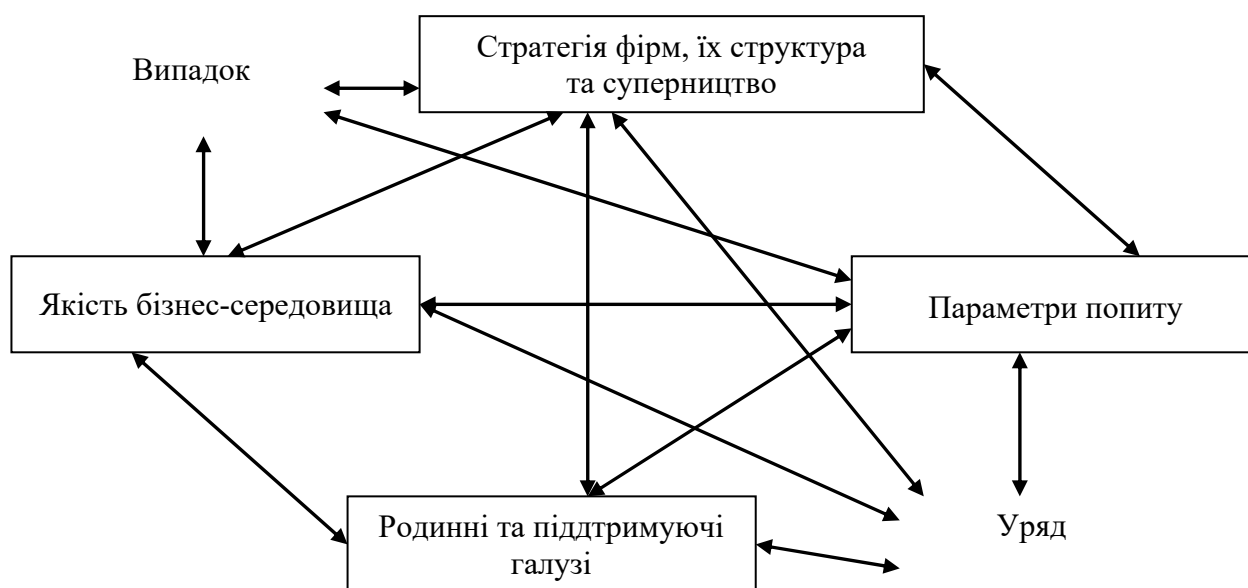

Рис. 1. Ромб факторів міжнародної конкурентної переваги М. Портера [4, с. 198–199]

Ромб економічного розвитку описує взаємозв'язок стратегії компаній з її структурою, конкуренцією, параметрами попиту, суміжними галузями, якістю бізнес-середовища. Конкурентоспроможність галузі в теорії міжнародної торгівлі визначається через призму середовища, в якому акумулюються та взаємодіють окремі фактори [5]. У процесі еволюції середовища створюються умови зародження та розвитку підприємств, і навіть забезпечення міжнародної конкурентоспроможності. У цьому теорія конкурентоспроможності полягає в тому, що найважливіші чинники не успадковуються, а створюються.

У контексті вирішення однієї з поставлених завдань з метою дослідження та пошуку найбільш релевантних способів перейняття міжнародного досвіду авторами було прийнято рішення спроектувати методику оцінки конкурентоспроможності на страхування, причому цікаво розглянути його потенціал стосовно теорії міжнародної конкурентоспроможності з точки зору потенційної залученості ринку до світового страхового господарства, а з погляду розвитку ринку як такого через призму розвитку детермінант кожної окремо й у системи взаємозв'язків загалом [6, с. 64].

Застосовуючи цей підхід до страхової галузі, можна таким чином охарактеризувати відповідні детермінанти, включивши до їх переліку як явний вплив держави та зовнішніх шоків (випадку) (табл. 1).

Різний ступінь зрілості ринку, що характеризується набором та розвиненістю детермінант, визначає вектор розвитку, а також можливі способи впровадження міжнародних

стандартів або необхідність їх модифікації з метою відповідності законодавству та максимізації користі для національного ринку. Для забезпечення репрезентативності результатів автором було прийнято рішення у кожній детермінанті взяти обмежений перелік показників, що відповідає зазначеному в таблиці 2 факторам, на основі яких можна скласти найбільш комплексний та достовірний профіль страхової галузі обраного регіону.

Необхідно пояснити, що для якісних факторів (розвиненість фінансових послуг, наявність перестраховальної ємності та альтернативних джерел капіталу, ризик-менеджмент, нагляд) використовується бальна оцінка, яка надається на основі експертного аналізу відкритих джерел інформації.

Формуючи порівняльний масив даних, порівнюючи значення кожного параметра з максимальним значенням у ряду або з абсолютним максимумом (для бальної оцінки), розглянемо відносні значення в діапазоні від 0 до 100, де «0» буде відповідати повній відсутності інструмента, а «100» максимальному параметру у цій вибірці, проміжні значення будуть визначати рівень розвитку в порівнянні (табл. 3).

Графічно розкид і взаємозв'язок параметрів на основі бальної системи можна представити у вигляді рис. 2.

З рисунку 2 очевидно простежується кореляція рядів аналізованих показників на страховому ринку та ринках країн Центрально-Східної Європи, а також страховому ринку Китаю, з чого можна висунути гіпотезу про наявність кореляції між векторами розвитку зазначених страхових ринків.

Таблиця 1

Детермінанти розвитку міжнародної страхової галузі

Детермінанти	Чинники	Показники розвитку
Внутрішній попит	<ul style="list-style-type: none"> – кількісні показники попиту в розрізі по сегментах (наявність та розвиток галузей, де необхідна страхова підтримка, платоспроможне населення); – якісна структура попиту фінансових послуг; – ступінь схильності до ризику; – рівень розвитку економіки і фаза циклу ділової активності; – структура ВВП країни. 	<ul style="list-style-type: none"> – рівень проникнення страхування; – рівень покриття; – рівень довіри; – вимоги ринку щодо якості послуг та нових продуктів; – потенціал зростання внутрішнього попиту; – співвідношення між добровільним та обов'язковими видами страхування.
Факторні умови	<ul style="list-style-type: none"> – людські ресурси; – фізичний капітал; – капітал та фінансові ресурси; – інфраструктури. 	<ul style="list-style-type: none"> – наявність кваліфікованої робочої сили (у тому числі актуаріїв, андеррайтерів, ризик-менеджерів, IT-фахівців); – обмін міжнародним досвідом; – наявність чи можливість придбання програмного забезпечення; – робота з big data; – якість послуг; – наявність необхідної ємності (капітал у галузі); – співвідношення премій за видами.
Стратегія, структура, конкуренція у галузі	<ul style="list-style-type: none"> – місія, стратегія, цілі; – структура ринку; – структура управління; – конкуренція. 	<ul style="list-style-type: none"> – структура ринку (співвідношення резидентів/нерезидентів, наявність представництв та дочірніх компаній ТНК); – принципи транспарентності діяльності; – існуючі стандарти звітності; – практика внутрішнього контролю та аудиту; – розвиненість інституту ризик-менеджменту; – рівень концентрації ринку; – наявність конкуренції на ринку; – наявність інститутів, саморегулюючих організацій.
Споріднені та підтримуючі галузі	<ul style="list-style-type: none"> – розвиненість банківського сектора; – агенти та посередники; – інформаційні технології; – перестраховання; – інститут актуаріїв; – сюрвей та врегулювання збитків; – брокери; – рейтингові агенції. 	<ul style="list-style-type: none"> – розподіл каналів продажу; – частка банком страхування; – рівень розвитку IT-інфраструктури; – роль посередників над ринком (і страхові, і перестраховальні); – наявність необхідних спеціалістів; – присутність на ринку перестраховальників з міжнародним рейтингом.
Держава	<ul style="list-style-type: none"> – нагляд та регулювання; – нормативно-правова база; – діалог із ринком; – проведення кількісних та якісних досліджень. 	<ul style="list-style-type: none"> – наявність стратегії розвитку та дорожніх карт; – наявність якісної та доступної нормативно-правової бази, що регулює діяльність сектору; – можливість використання міжнародного досвіду; – стандарти платоспроможності; – проведення стресових тестувань ринку; – можливість здійснення як нагляду, а й регулювання як консультування.
Випадок	<ul style="list-style-type: none"> – зовнішні шоки; – внутрішні шоки. 	Потенційний вплив на сектор подій, що не перебувають під контролем та впливом галузі, є «чорними лебедями».

Джерело: сформовано за даними: [4; 7; 8; 9]

Таблиця 3

Показники розвитку страхових ринків регіонів і країн світу за підсумками 2021 р. [10]

Оціночний показник	Характеристика	Західна Європа	Країни ЦСЄ	Китай	Японія	ПАР	США
Щільність страхування, дол. США	Страхові премії на душу населення	3395	169	337	3732	762	4174
Рівень проникнення, %	Відношення страхових премій до ВВП	9,2%	1,9%	4,1%	9,5%	14,3%	7,30%
Розвинутість фінансових послуг (бали, максимум 7)	Рівень розвиненості фінансового сектора	4,5	4,2	4,2	4,9	4,4	5,7
Частка операційних витрат (%)	Витрати страховиків на ведення справи стосовно бруто-премій	16%	30%	27,0%	17%	12%	12%
Перестраховування (бали, максимум 10)	Наявність перестраховувальної ємності, розвиненість альтернативних джерел капіталу	9	8	7,5	9	7	9,5
Розвиненість ризик менеджменту (бали, максимум 10)	Рівень розвитку ризик-менеджменту	8,5	7	5	8	5	9
Нагляд (бали, максимум 10)	Існуючі стандарти діяльності, наглядові вимоги	8	8	7	9	6	8

Таблиця 3

Відносні показники розвиненості страхових ринків регіонів і країн світу за підсумками 2021 р. [11]

Показник	Регіон / Країна світу					
	Західна Європа	Країни ЦСЄ	Китай	Японія	ПАР	США
Щільність страхування	81	4	8	89	18	100
Рівень проникнення	64	13	29	66	100	51
Фінансовий ринок	71	60	60	70	63	81
Операційні витрати	50	94	85	55	37	38
Перестраховування	90	80	75	90	70	95
Ризик-менеджмент	85	70	50	80	50	90
Нагляд	80	80	70	90	60	80

Для підтвердження цієї гіпотези доцільно звернутися до математичної статистики та розрахувати коефіцієнт кореляції. Оскільки в даному випадку йдеться про зіставлення групи параметрів, представлених набором даних по країні або регіону, для порівняння рядів можна використовувати коефіцієнт кореляції Спірмена, який ґрунтується на впорядковуванні показників низки за рівнем спадання з присвоєнням відповідного рангу [12]. У тому випадку, якщо ранги показників у більшості випадків збігаються (великому значенню одного показника відповідає більше значення аналогічного показника іншого вектора), можна дійти невтішного висновку

про наявність прямої кореляційної зв'язку. Повний збіг рангів означає максимально тісний прямий зв'язок, а повна протилежність рангів – зворотний зв'язок. У контексті дослідження збіг рангів говорить про схожість страхових ринків і, як наслідок, кращому використанні досвіду відповідної країни або регіону для впровадження міжнародних стандартів. Формула коефіцієнта Спірмена виглядає так:

$$P = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n d^2}{n(n^2 - 1)}, \quad (1)$$

де d^2 – квадрат відхилень по i -му рангу;
 n – число показників-індикаторів ризику.

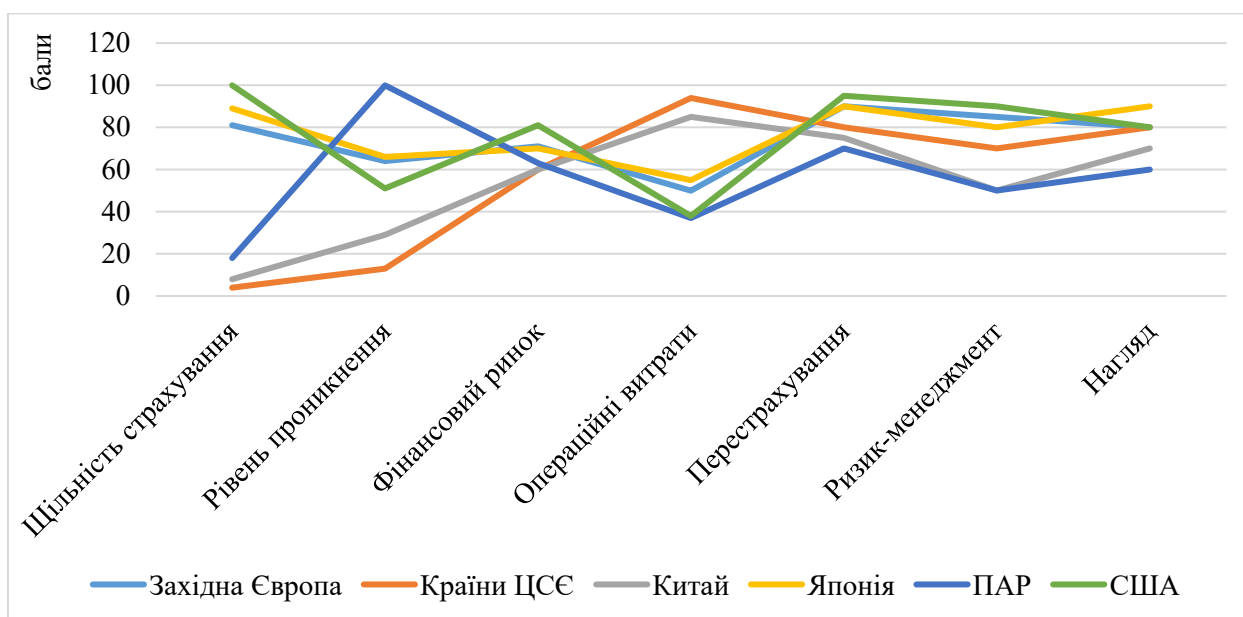

Рис. 2. Порівняльний аналіз розвитку страхових ринків у розрізі країнами та регіонами у 2021 р.

Джерело: побудовано за даними: [11]

Розрахункові результати, отримані з формули (1), дають підстави для прийняття гіпотези про наявність кореляційної залежності в генеральній сукупності: коефіцієнти рангової кореляції Спірмена, що визначають схожість страхового ринку Центрально-Східної Європи з Китаєм, дорівнюють 0,991 і 0,96 про наявність дуже тісної (дуже високої) кореляційної залежності. Перевірка статистичної значущості вибіркового коефіцієнта кореляції, здійснювана з допомогою статистичного критерію (t-статистика) з рівнем значимості $\alpha = 0,05$, дає підстави визнання обох коефіцієнтів значимими. Розрахункові показники кореляційного аналізу інших країн вибірки виявилися статистично не значущими.

Таким чином, згідно з результатами дослідження, інтегральна оцінка через призму конкурентоспроможності дозволяє порівняти страхові ринки не за одним показником, а за їх сукупністю. Кореляційний аналіз показує однорідність структури страхового ринку Центральної та Східної Європи та ринком Китаю. Співвідношення основних показників визначає як напрями розвитку, а й виявляє особливості кожного конкретного регіону чи країни. Як наслідок, ризики, яким приділяється більша увага, не однакові і не можуть визначатися якимись наднаціональними стандартами. Наприклад, за даними щорічного дослідження міжнародної консалтингової компанії «PWC», спрямованого на виявлення основних ризиків, яким схильні страхові компанії, як основні в Центральній та Східній Європі виділяли макроекономічний ризик та

ризик процентної ставки, акцент на які зрушився на тлі невизначеності в економічній політиці країн Західної Європи, що визначається низькою ставкою рефінансування та супутніми заходами її стабілізації, а також геополітичними питаннями у східній частині континенту.

Тим часом, світова страхова громадськість вже протягом кількох років як основний ризик виділяла регуляторний, тобто ризик, що визначається здатністю виконувати вимоги наглядового органу та відповідати запропонованим стандартам. Цей напрям стратегії зачіпає як адміністративну складову, а й фінансову стійкість компанії, оскільки застосування міжнародних стандартів на відносно зрілому ринку призводить до вибудовування взаємозалежності всіх компонентів, включаючи чинник розкриття інформації. Крім того, для великих компаній схвалення регулятора, наприклад, у вигляді визнання внутрішньої моделі може стати тригером підвищення її конкурентоспроможності та збільшення ринкової привабливості та вартості для всіх стейкхолдерів. Для малого бізнесу відповідність вимогам регулятора є гарантом їхньої присутності на ринку, а також може стати фактором залучення капіталів у галузь, що є особливо актуальним для регіональних компаній.

Висновки. Було впроваджено концепцію ромба конкурентоспроможності Майкла Портера як інструменту ідентифікації середовища, в якому функціонує страхова галузь. Адаптація моделі на міжнародний страховий

ринок дає змогу виділити детермінанти, що визначають вектор розвитку національного ринку. Сукупність граней, що поєднує наявні чинники, реалізовані у галузі стратегії, внутрішній попит та взаємодія з підтримуваними галузями під контролем і за підтримки держави у вигляді наглядового органу та з поправкою на можливі шоки, дозволяє провести інтегральну оцінку та порівняння страхових ринків різних країн та регіонів. Проведено порівняльний аналіз страхових ринків з метою виявлення країн та регіонів, що відрізняються однорідними параметрами

конкурентоспроможності. Різний ступінь зрілості ринку, що характеризується набором та розвиненістю детермінант, визначає напрям, а також можливі способи впровадження міжнародних стандартів або необхідність їх модифікації з метою відповідності законодавству та максимізації користі для національного ринку. Отримані результати пропонуються використовувати для вибору та розробки ефективної стратегії впровадження міжнародного досвіду використання стандартів ризик-орієнтованого підходу на національному страховому ринку.

Список використаних джерел:

1. Заволока Ю. М., Єфременко А. Г., Малашенко Ю. А. Особливості функціонування страхового ринку України в умовах сучасної цифрової трансформації. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 102–106.
2. Makedon V., Mykhailenko O., & Vazov R. Dominants and Features of Growth of the World Market of Robotics. *European Journal of Management Issues*. 2021. № 29(3). P. 133–141.
3. Желізняк Р. Й., Бонетський О. О., Жулевич М. І. Розвиток світового ринку страхування в умовах діджиталізації. *Modern Economics*. 2019. № 17. С. 100–104. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)16](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)16).
4. Клапків Ю. М. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 568 с.
5. Шапенко Л. О. Міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання страхування у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 3. С. 84–89.
6. Мakedон В. В., Валіков В. П., Рябик Г. Є. Розвиток світового ринку ділових інтелектуальних послуг під впливом економіки 4.0. *Нобелівський вісник*. 2019. № 1. С. 59–72.
7. Metelenko N. G., Kovalenko O. V., Makedon V. V., Merzhynskiy Y. K., Rudych A. I. Infrastructure security of formation and development of sectoral corporate clusters. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2019. № 9(1). P. 77–89. DOI: [http://doi.org/10.9770/jssi.2019.9.1\(7\)](http://doi.org/10.9770/jssi.2019.9.1(7))
8. Мандра Н. Г., Лактіонова О. Ю. Необхідність цифрових технологій у бізнес-процесах страховиків. *Економічний простір*. 2020. № 154. С. 202–206.
9. Подра О. П., Петришин Н. Я. Особливості розвитку вітчизняного страхового ринку та напрями активізації страхової діяльності в умовах становлення цифрової економіки. *Електронне фахове видання «Ефективна економіка»*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/78.pdf.
10. Insurance Global Market Report 2022. URL: https://www.researchandmarkets.com/reports/5591906/insurance-global-market-report-2022?gclid=CjwKCAjwvsqZBhAlEiwAqAHElA6bI-35y77N2yiiS8rmH3moLHaun9vGWz3t-QV-63hXzstf_r2jBBoCSDkQAvD_BwE.
11. Global insurance market trends. URL: <https://www.oecd.org/finance/globalinsurancemarkettrends.htm>.
12. Horyslavets P., Plonka M., Trynchuk V. Experience marketing and its tools in promoting.

References:

1. Zavaloka Y. M., Efremenko A. G. and Malashenko Y. A. (2020) Osoblyvosti funktsionuvannya strakhovoho rynku Ukrainy v umovakh suchasnoyi tsyfrovoyi transformatsiyi [Features of functioning of the insurance market of Ukraine in the conditions of modern digital transformation]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 6, pp. 102–106.
2. Makedon V., Mykhailenko O., & Vazov R. (2021) Dominants and Features of Growth of the World Market of Robotics. *European Journal of Management Issues*, no. 29(3), pp. 133–141.
3. Zheliznyak R. Y. Bonetsky O. O. and Zhulevich M. I. (2019) Rozvytok svitovoho rynku strakhuvannya v umovakh didzhytalizatsiyi [Development of the world insurance market in terms of digitalization]. *Modern Economics*, vol. 17, pp. 100–104. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)16](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)16).
4. Klapkiv Y. M. (2020), Rynok strakhovykh posluh: kontseptualni zasady, tekhnichni innovatsii ta perspektyvy rozvytku [The market of insurance services: conceptual principles, technical innovations and prospects of development], monograph, TNEU, Ternopil, Ukraine, 568 p.
5. Shapenko L. O. (2015) Mizhnarodnyy dosvid administrativno-pravovoho rehulyuvannya strakhuvannya u sferi innovatsiyno-investytsiynoyi diyal'nosti [International experience of administrative and legal regu-

lation of insurance in the field of innovation and investment activities]. *Yurydychnyj visnyk. Povitriane i kosmichne pravo*, vol. 3, pp. 84–89.

6. Makedon V. V., Valikov V. P., Ryabyk G. E. (2019) Rozvytok svitovoho rynku dilovykh intelektual'nykh posluh pid vplyvom ekonomiky 4.0 [Development of the world market of business intellectual services under the influence of economy 4.0]. *Nobel Herald*, no. 1, pp. 59–72.

7. Metelenko N. G., Kovalenko O. V., Makedon V. V., Merzhynskiy Y. K., Rudych A. I. (2019), “Infrastructure security of formation and development of sectoral corporate clusters”, *Journal of Security and Sustainability Issues*, vol. 9(1), pp. 77–89.

8. Mandra N. G. and Laktionova O. Y. (2020) Neobkhidnist' tsyfrovyykh tekhnolohiy u biznes-protsesakh strakhovykiv [The need for digital technologies in the business processes of insurers]. *Ekonomichnyi Prostir*, vol. 154, pp. 202–206.

9. Podra O. P. and Petrishin N. Ya. (2020) Osoblyvosti rozvytku vitchyznyanoho strakhovoho rynku ta napryamy aktyvizatsiyi strakhovoyi diyal'nosti v umovakh stanovlennya tsyfrovoyi ekonomiky [Features of development of the domestic insurance market and directions of activization of insurance activity in the conditions of formation of digital economy]. *Efektivna ekonomika*, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/78.pdf.

10. Insurance Global Market Report 2022. Available at: https://www.researchandmarkets.com/reports/5591906/insurance-global-market-report-2022?gclid=CjwKCAjwvsqZBhAlEiwAqAHEla-6bI-35y77N2yiiS8rmH3moLHaun9vGWz3t-QV-63hXzstf_r2jBBoCSDkQAvD_BwE (accessed 20 September 2022).

11. Global insurance market trends. available at: <https://www.oecd.org/finance/globalinsurancemarket-trends.htm> (accessed 21 September 2022).

12. Horyslavets P., Plonka M. and Trynchuk V. (2018) Experience marketing and its tools in promoting the insurance services, *Innovative Marketing*, no. 14(1), pp. 41–48.